

Amerika Birleşik Devletleri'nde Mimarlık Mesleği İle İlgili Düzenleme ve Örgütlenmeler

Çeviri: Bülend CEYLAN
Redaksiyon: Arif ŞENTEK

GİRİŞ

ABD'de, mimarlık mesleğinin uygulanması ile uğraşan başlıca beş örgütün sorumluluklarını tanımlayarak, bu ülkede meslek uygulamasını kolaylaştıran bu örgütler konusunda, yurt dışındaki mimarların zihinlerindeki karışıklıkları gidermeyi umuyoruz.

Amerika'da, mimarlık mesleğini uygulama ve "mimar" unvanı kullanma hakkı sadece eyalet kayıt kurulları tarafından verilmektedir. Mimarlık Kayıt Kurulları Ulusal Konseyi (NCARB) bu eyalet kurullarını ulusal düzeyde temsil eder ve kendine üye kurullarla birlikte kayıt ve ruhsat politikalarını uygulamaya çalışır.

Kayıt süreci içinde beş kuruluşun da destekleyici önemli görevleri vardır. Örneğin Amerikan Mimarlar Enstitüsü (AIA), üyesi firmalar arasında, yapılandırılmış staj eğitimi için gerekli desteği geliştirir.

Mimarlık Okulları Birliği (ACSA), geleceğin mimarlarını eğiten kuruluşları temsil eder. Ulusal Mimarlık Akreditasyon Kurulu (NAAB) bu eğitim kuruluşlarını akredite eder. (Çoğu eyalet kayıt kurulu, akredite edilmiş bir eğitim programından alınmış mimari lisans derecesini kayıt için ön koşul olarak aramaktadır.) Amerikan Mimarlık Öğrencileri Enstitüsü (AIAS) ülke çapında geleceğin mimarlarını temsil eder ve bu konumu itibarıyla eleştirel gözlemlerle kayıt işlemlerini değerlendirir.

MİMARLIK KAYIT KURULLARI ULUSAL KONSEYİ (National Council of Architectural Registration Boards - NCARB)

Mimarlık Kayıt Kurulu Ulusal Konseyi (NCARB), Amerika Birleşik Devletleri'ndeki eyalet kayıt kurullarını biraraya getiren bir federasyondur. Üyeleri sadece bu kurullardan oluşur. Amerika'daki her eyalet ya da bölgede, mimarların kayıtlarını tutan ve çalışmalarını düzenleyen bir yetkili merci bulunmaktadır. Genel olarak bu yetki, eyalet valisi tarafından atanmış mimar ve mimar olmayanlardan oluşan bir "Eyalet Mimarlık Kurulu"na verilmiştir. Eyalet Kurulunca kayıt yapılmadan hiç kimse, o eyalette mimarlık mesleği ile uğraşamaz ve mimar unvanını kullanamaz. Kayıt işlemlerine ek olarak eyalet kayıt kurulları, mesleği uygulamada nitelik/yeterliliği dikkate alır, kendi eyalet sınırları içinde mimarlık mesleğinin uygulanmasını izler ve mesleği uygulamada kurul tarafından belirlenmiş asgari standartlara uymayanlar hakkında disiplin işlemleri yürütür. ABD'de, mimarlık meslek uygulamasına ilişkin eyalet yasalarının, hem "unvan" hem de "uygulama" itibarıyla bir düzenleme getirdiği dikkate alınmalıdır.

Bazı ufak istisnalar dışında hiç kimse, önceden kayıt olmaksızın, mimarlık meslek uygulaması kapsamına giren herhangi bir etkinlikte bulunamaz. Yine önceden kayıt olmaksızın hiç kimse, "mimar" unvanını kullanamaz, hizmetlerini bir mimar olarak duyuramaz ve kendisini mimar olarak tanıtamaz. Bu konuları, eyaletler ve bölgeler (federal hükümet değil) denetim altında tutar. Washington'daki federal hükümetin, mimarlık meslek uygulamasını düzenleyen yasalar üzerinde çok sınırlı bir yetkisi vardır.

1920 yılında eyalet kurulları, çoğu mimarın birden fazla eyalette mesleki uygulamalarda bulunduğunu ve bu bakımdan diğer eyalet kurullarına da kayıt gerekliliği doğduğunu görerek,

mimarların nitelik/yeterliliklerini tanımlayan bir ulusal sistemin kurulmasına karar verdi. Böylece, niteliği tanınmış ve ruhsat verilmiş mimarlar, Birleşik Devletlerin her yerinde kayıt hakkına sahip olabileceklerdi. Eyalet kayıt kurullarının üzerinde çalıştığı bu model, Mimarlık Kayıt Kurulu Ulusal Konseyi'nin (NCARB) kuruluşuna olanak sağladı.

NCARB bir hükümet organı değil, kayıt işlemlerini yapan ve mimarlık meslek pratiğini düzenleyen eyalet kurullarının oluşturduğu bir federasyondur. Eyalet kurulları NCARB'nin kurallarını ve politikalarını belirler ve NCARB'nin yönetici ve görevlilerini seçerler. NCARB, eyalet kurulları ile birlikte, mimarların nitelik/yeterliliklerinin belirlenmesi için gerekli ulusal standartları belirler. Bu standartlar her eyalet kurulu tarafından, NCARB belgesi sahibi mimarların yeterliklerini ayrıca kanıtlamalarına veya başkaca bir sınavdan geçmelerine gerek kalmadan kaydedilmelerine olanak verecek şekilde tanınmıştır.

Kayıt için başvuranların değerlendirilmesinde NCARB'in uyguladığı standartlar ile her eyalet kurulunun uyguladığı standartların geniş ölçüde benzer olmasından dolayı, bu ulusal belgelendirme sistemi işlerlik kazanmıştır. Her eyalet kurulu, kayıt için başvuranların beceri, bilgi ve yeteneklerini değerlendirmek üzere yaptığı yazılı sınavlarda, NCARB Mimar Kayıt Sınavı'nı (ARE) kullanmaktadır. Öte yandan, benzer şekilde NCARB de ruhsat için adaylardan ARE sınavından geçtiklerine ilişkin belge istemektedir. NCARB ruhsat için adaylardan, yerine getirilmesi gereken belirli koşulları olan bir stajı (Stajyer Geliştirme Programı – kısaca "IDP") tamamlamış olmalarını istemektedir. Çoğu eyalet kurulu da bu "IDP" koşulunu aramaktadır. NCARB, mimarlık eğitiminde Ulusal Akreditasyon Kurulu tarafından akredite edilmiş bir programdan alınmış diplomayı istemektedir, çoğu eyalet kurulu da aynı koşulu aramaktadır.

Bu ulusal belgelendirme sistemi uzun yıllar boyunca başarıyla uygulandığından, Amerikan mimarları kendi bulundukları eyaletin dışındaki eyaletlerde de kolayca kayıt olabilme ve çalışma olanağı bulabilmişlerdir. Sistemin başarısı, eyalet kurulları ile NCARB arasında yakın işbirliğini gerektirmektedir. Yıllar içinde eyalet kurulları, kayıt koşullarını NCARB'ın belgelendirme standartları ile aynı çizgiye getirme istekliliğini göstermişlerdir. NCARB de kendi standartlarını, eyalet kurullarından gelen eleştiri ve önerilere yanıt verecek şekilde değişikliklerden geçirmektedir. Bir örnek olarak, 1970'lerin sonlarına kadar çok az sayıdaki eyalette, akredite bir programdan alınmış diploma koşulu aranmaktaydı. Daha sonra diğer bazı eyaletler de diplomalarda bu koşulun aranmasıyla kamuya daha nitelikli bir hizmetin sunulacağına karar verdiler. Buna karşılık, 1984 yılından itibaren NCARB de ruhsat için akredite bir programdan alınmış diplomayı istemeye başladı. Bundan sonra da diğer eyaletlerin çoğu bu koşulu yürürlüğe soktu. Mimarlık mesleğinde her ne kadar eyaletler bazında bir düzenleme geçerli ise de, eyaletler arasında ortak standartlara uygun sağlıklı bir değerlendirme söz konusudur.

Ulusal düzeyde belgelendirme için gerekli standartların tespitine ek olarak NCARB, eyalet kurullarına mesleği uygulama kuralları da önermekte ve kurulların çoğu, mimarların denetimine temel oluşturmak üzere bu kuralları kendi kuralları olarak kabul etmektedir. Birçok eyalet kurulu, kayıtların yenilenmesinde "sürekli mesleki gelişim" (meslek içi eğitim) programlarına katılmış olma koşulunu aramaktadır. NCARB, mesleği uygulayan mimarların sürekli öğrenim sürecini geliştirmek ve kaydı yapılanların kendi eyalet kurullarınca aranan koşulları yerine getirebilmelerine olanak vermek üzere eğitici yayınlar üretmektedir. NCARB, zaman zaman eyalet meclislerinde yasal düzenlemeleri yapanlara, bir eyalet kurulunun en iyi şekilde nasıl çalışacağına ilişkin tavsiyelerde bulunmak amacıyla yasama konusunda rehberler yayınlamakta ve mimarlık meslek pratiğini etkileyen önemli düzenlemelere ilişkin beyaz kitaplar çıkarmaktadır.

NCARB, diğer ülkelerden temsilciler, ülkeler arasında mimarlık mesleğinin uygulanmasını kolaylaştırmak üzere ikili mutabakatlar sağlanması veya yetkilerin karşılıklı tanınması anlaşmaları yapılması için başvurduklarında, ABD adına sözcülük yapar.

Bir başka ülkenin standartları, NCARB tarafından belgelendirme için aranan koşullarla her bakımdan uyum içindeyse, NCARB, söz konusu diğer ülke mimarlarına NCARB belgesine sahip olabilme ve karşılığında halen NCARB belgesine sahip olanlara da bu diğer ülkede mesleklerini

uygulayabilme olanağı getirecek bir karşılıklı tanıma anlaşmasının yapılmasından yana istekli olmuştur. Kanada ile böyle bir anlaşma vardır.

Bir diğer ülkenin aradığı koşullarda bazı açılardan benzer, bazı açılardan benzer olmayan yönler varsa, NCARB bu ülkenin mimarlarının bir ABD'li mimarla ilişkili olarak ABD'de mesleği uygulamalarına olanak verecek bir ikili anlaşmadan yana olmuştur.

NCARB belgesi almak için hiçbir şekilde ne vatandaşlık ne de ikamet koşulu aranmaktadır. NCARB standartlarını karşılayan ama ABD'li olmayan bir kişi de belgeyi alabilir. Çoğu durumda, ABD dışında yapılan öğrenim ve eğitim, NCARB tarafından bütünüyle geçerli sayılabilmektedir. ABD'de mesleği uygulamak için bir mimarın kayıtlı olması gerekmektedir ve bu konuda sadece eyalet kurulu yetkilidir. NCARB belgesine sahip olanların kayıt olması, çoğu eyalette basit bir işlem konusudur.

AMERİKAN MİMARLAR ENSTİTÜSÜ (American Institute of Architects – AIA)

ABD'de, Amerikan Mimarlık Enstitüsü ana mesleki örgüttür. Üyelik, gönüllülük esasına göre tüm mimarlara ve diğer ilgili vatandaşlara açıktır. Amerika'daki kayıtlı/tescilli mimarların hemen hemen yarısı Amerikan Mimarlar Enstitüsü'ne üyedir.

1857'de kurulan AIA, yönetmeliğine göre; “mesleği, meslektaşları örgütleme ve birleştirme, estetik, bilimsel ve uygulamaya yönelik verimliliği sağlayarak mesleği geliştirme, planlama ve yapım işlerinde bilim ve sanatın ilerlemesini sağlama, inşaat endüstrisini koordine etme ve mesleğin topluma sürekli bir hizmet sunmasını sağlama” amacını taşımaktadır.

AIA örgütlülüğü ile mimarlar, ABD'de kamu ve özel kesimde yapılı çevre konusunda verilen kararları etkileyebilmektedirler. AIA, eyaletlerde ve ulusal düzeyde yasama organlarında mimarların sesini en güçlü bir şekilde duyurabilmektedir. AIA, federal hükümetin icra organlarıyla da mimarlığı ilgilendiren konularda yakın ilişkiler kurmaktadır. Mal sahiplerinin, müteahhitlerin ve mimarların kullandığı standart sözleşme formlarını yayınlayarak AIA, inşaat endüstrisinde temel ilişkileri şekillendirmektedir.

AIA, mimarlığa ilişkin araştırmaları desteklemekte, gençlere mimarlığı öğreten akademik kurumları yakından izlemektedir. AIA, akademik akreditasyon sürecini kuran ve destekleyen üç örgütten (diğerleri NCARB ve ACSA) biridir. Zaman zaman, örneğin yayınladığı AIA Mesleği Uygulama El Kitabı ile olduğu gibi AIA, mimarlık okullarının programlarında kullanılan eğitim materyalinin geliştirilmesine katkıda bulunur. AIA, ayrıca ülkenin her yanındaki mimarlık bürolarında eğitimlerini tamamlamakta olan stajyerlere danışmanlık yapan ve onları yönlendiren bir ulusal sistem kurmuştur.

AIA, Uluslararası Mimarlar Birliği ve Pan-Amerikan Mimarlık Birlikleri Federasyonu ile ilişkilerde, ABD'li mimarların resmi temsilcisidir. Mimarlık hizmetlerinin sınır ötesine serbest akışını sağlayan anlaşmaların geliştirilmesinde AIA, kardeş kuruluş NCARB'ye tavsiyelerde bulunarak belirleyici bir rol oynar. AIA, üyelerine hizmet veren gönüllü bir kuruluştur. Tarihi boyunca AIA, üyelerinin işlevlerini, toplumun yararı doğrultusunda en iyi şekilde tanımlayabilmiştir. Böylece, hükümet dışı bir özel örgüt olmasına karşın AIA, geniş toplumsal hedeflerin gerçekleştirilmesine yönlenebilmiştir.

MİMARLIK OKULLARI BİRLİĞİ (Association of Collegiate Schools of Architecture - ACSA)

1912'de kurulan Mimarlık Okulları Birliği ACSA'nın amacı mimarlık eğitiminin niteliğini geliştirmektir. Birliğin, ABD ve Kanada'daki akredite olmuş mimarlık okullarının tamamından ve

programları akredite edilmemiş çok sayıda okuldan oluşan 200 üyesi bulunmaktadır.

ACSA her yıl bir dizi toplantı düzenleyerek, mimarlık okullarındaki öğretim üyelerine, mimarlık kuramı, araştırmalar ve öğretim ile ilgili bildiriler sunma olanağı sağlar. Bunlara ek olarak ACSA, öğretim üyelerinin mimarlık meslek uygulamasında ve öğretim tekniklerindeki değişimleri izleyebilmelerine yardımcı olmak amacıyla, "sürekli mesleki gelişim programları"na destek olur.

ACSA, NAAB'ın çalışmalarına yardımcı olur ve okulları akreditasyon için ziyaret eden ekiplere katılır. ACSA, mimarlık okullarındaki başarılı öğretim üyelerinin ödüllendirilmesine ve mimarlık öğrencileri arasında açılan tasarım yarışmalarına destek sağlar. 1947 yılından bu yana ACSA, Kuzey Amerika'da mimarlık eğitimi alanındaki tek hakemli dergi olan "Journal of Architectural Education"ı yayınlamaktadır. AIA ile işbirliği içinde ACSA, mimarlık alanında yapılan araştırmaların geliştirilmesine destek olur. Bu tür araştırmalardan, hem mimarlık eğitim programları, hem de mimarlık mesleği yararlanmaktadır.

ULUSAL MİMARLIK AKREDİTASYON KURULU (National Architectural Accreditation Board - NAAB)

Çoğu eyalet kayıt kurulu, kayıt için başvuru sahiplerinin akredite edilmiş bir mimarlık okulundan mezun olmaları koşulunu aramaktadır. Kurullar, ayrı ayrı hangi programların akreditasyon için gerekli koşulları yerine getirmiş olmalarını aramaktansa, NAAB'ın akreditasyon sürecini esas almaktadır. Çoğu eyalette geçerli mevzuat ve bütün eyalet kurullarının getirdiği düzenlemeler, açıkça "NAAB tarafından akredite edilmiş bir programdan alınmış diploma"ya atıfta bulunmaktadır.

Eğitim kurumlarının değil, bunların diploma verdikleri eğitim programlarının akredite edildiği dikkate alınmalıdır. Akredite edilmiş diğer programlardan diploma veren çoğu kurumun, akredite edilmemiş mimarlık programları da bulunmaktadır. Eğer kayıt için gerekli niteliklerin yerine getirilmesi amaçlanıyorsa, eğitimde seçilecek programın akredite edilmiş olduğuna dikkat edilmelidir.

NAAB eğitim programlarının değerlendirilmesinde kullanılan genel kriterleri belirler. Şu anda NAAB, geçerli bir programda yer alması gereken 37 farklı bilgi ve yetenek alanı tanımlamaktadır. Bu bağlamda uygun görülecek bir programda, liberal bir mimarlık eğitimini oluşturacak mesleki ve genel konulardaki çalışmalar yer almalıdır.

Akreditasyon sürecinde bir eğitim kurumunun öncelikle kendi öz değerlendirmesini yapması istenmektedir. Daha sonra NAAB, bu öz değerlendirmeyi inceler, yeniden bir değerlendirmeye tabi tutar ve eğitim kurumuna, programı, öğretim üyelerini ve öğrencileri yerinde inceleyecek olan bir heyeti gönderir. Bu ziyareti yapan heyette, NAAB temsilcisi ile birlikte AIA, AIAS, NCARB ve ACSA tarafından önerilen kişiler yer alır. İnceleme sonucunda heyet, tavsiyelerini, programın akredite edilip edilmeyeceği konusunda nihai kararı verecek olan NAAB Yönetim Kuruluna iletir.

NAAB, 1940 yılında AIA ve NCARB tarafından kurulmuştur. Şu anda NAAB'ye, AIA, NCARB, ACSA ve AIAS üyedir. AIA, NCARB ve ACSA kuruluşlarının her biri NAAB Yönetim Kuruluna üçer üyelik için aday gösterir, AIAS'nin önerdiği aday sayısı ise ikidir. Ek olarak kurulda dışarıdan seçilen iki üye de bulunmaktadır. NAAB'nin giderleri, AIA, NCARB ve ACSA tarafından eşit olarak paylaşılarak karşılanır. Son yıllarda NCARB, NAAB'den, diğer ülkelerdeki mimarlık eğitiminin ABD'deki ile karşılaştırılabilmesi için, ABD dışındaki programları da incelemesini istemiştir. Diğer bir ülkedeki mimarlık eğitimi programlarında, en azından ABD'de akredite edilmiş programları düzeyinde bir özenin gösterilmiş olması, bu ülke ile karşılıklı kayıt/tescil haklarının tanınması konusunda bir düzenleme yapabilmenin olanaklarını araştırmak için bir temel oluşturmaktadır.

AMERİKAN MİMARLIK ÖĞRENCİLERİ ENSTİTÜSÜ
(The American Institute of Architectural Students - AIAS)

ABD'deki mimarlık öğrencilerinin en büyük örgütü olan Amerikan Mimarlık Öğrencileri Enstitüsü (AIAS), 5000'den fazla öğrenciyi temsil etmektedir. AIAS'nin görevi, mimarlık öğrencilerini, güçlerini, mimarlıkta bilim ve sanatın ilerlemesi konusundaki çabalarını birleştirme ve mimarlıkta öğretim, eğitim, yetişme ve uygulama alanlarında en üst düzeylere varılmasını destekleme olarak belirlenmiştir.

AIAS, geleceğin mimarlarının öğrenimi, eğitimi, yetişmesi ve sınanması ile ilgili konularla uğraşmaktadır. Örneğin AIAS, mimar olacak stajyerlerin yeterli düzeyde yetiştirilmelerini ve çalışma koşullarının yasalara uygunluğunu sağlama konusundaki girişimlerin en önünde yer almıştır. AIAS, geleceğin mimarlarının yönlendirilmesine ilişkin geliştirici konularda AIA ve NCARB ile birlikte çalışmaktadır. AIAS'ye, NAAB Yönetim Kurulunda bir üyelik verilerek öğrencilere akreditasyon sürecinde söz hakkı tanınmıştır. AIAS'nin, ayrıca ACSA ve AIA Yönetim Kurulunda birer temsilcisi bulunmaktadır.